

Spomini na šolo

UDK 373.3(497.4)(091)
1.25 Drugi članki in sestavki
Prejeto: 1. 3. 2012

Mira Hiršel*

Kako smo pisali (spominski zapis o opismenjevanju med obema vojnama)

How we used to write (an article about teaching literacy between the two wars)

»Tanko gôri, debelo dôli,« so nam govorili učitelji pri lepopisu in nas pred 2. svetovno vojno učili vleči črte po papirju. V tedanji družbi so zlasti na podeželju človeka ocenjevali po pisavi in glede na to sprejemali njegove sposobnosti po pravilu: »Snaga in red vzdržujeta svet.«

Lepopisje je bilo pomemben učni predmet. Takoj po 1. svetovni vojni je bilo z učnim načrtom v državi SHS eno uro lepopisa tedensko določenih za vse prve štiri razrede osnovne šole. Tudi učitelji so se trudili, da bi bili s svojo pisavo zgled učencem. Javnosti so tako dokazovali, da so razumniki, ki veliko vedo in znajo. Tako imenovana »grda pisava« je bila v tedanji družbi dovoljena le zdravnikom, ki morajo zaradi bolnikov, potrebnih pomoči, hitro pisati recepte.

Uradovanje na osnovnih šolah je prinašalo šolskim upraviteljem veliko preglavic, saj so predvsem na podeželju pisali in na dopise odgovarjali lastnoročno (ljudski izraz: pisanje na roko). Nov tehnični pripomoček jim je olajšal delo šele nekaj let pred 2. svetovno vojno, ko so podeželske občine v svojem proračunu namenile znesek za nabavo pisalnega stroja za šolsko pisarno.¹

Po letu 1930 je bilo v času mojega šolanja v osnovni šoli Kovor pri Trziču lepopisje povezano s predmetom slovenskega jezika, kjer sta moja starša – učitelja ocenjevala poteze črk in obliko izdelka. Voščene tablice in nanje pritrjene gobice za brisanje na-

* Mira Hiršel (*31. 5. 1923, †19. 12. 2014), učiteljica v pokoju (upraviteljica Pomožne, kasneje Posebne šole v Trziču), Ljubljana.

Ga. Hiršel, rojena v učiteljski družini Bertoncelj, je konec leta 2014 zaključila svojo bogato življenjsko pot. Pričujoče spomine je na našo prošnjo zapisala že leta 2012, tako da jih objavljamo posthumno. Bila je redna sodelavka naše revije in zvesta podpornica Slovenskega šolskega muzeja. Vsi, ki smo z njo sodelovali, jo bomo ohranili v lepem in trajnem spominu.

¹ Učiteljski ročni katalog 1939–40: »Pišite s strojem ERIKA THE REX CO. Ljubljana.«

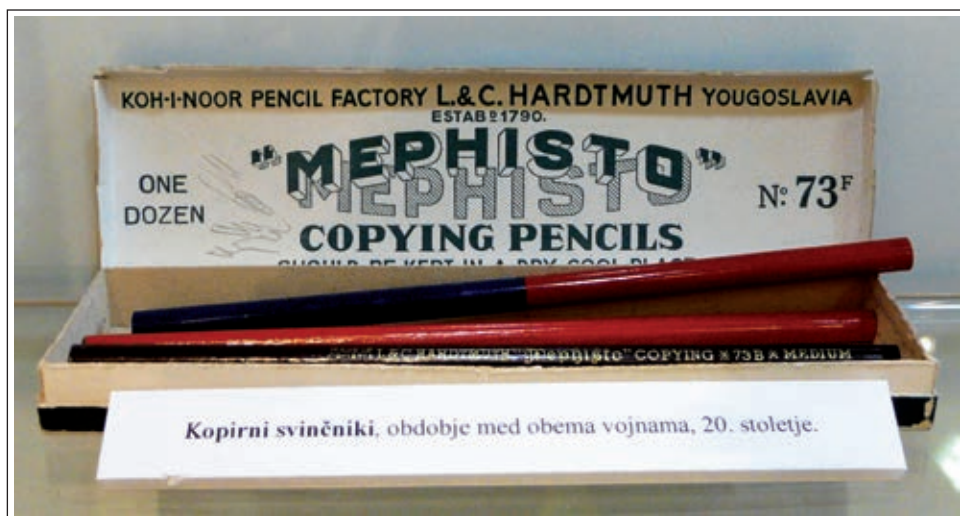

*Naslovna stran Cenika
zaloge šolskih knjig in učil
v Ljubljani za šolsko leto
1940/41. (Zasebni arhiv)*

pisanega in posebno pisalo smo prinašali v šolo občasno na ogled. Včasih smo na tablico narisali drevo, cvetice, sadje, črk pa ne. Te šolske potrebščine smo poimenovali z germanizmi. Tablica je bila *tafel* (nemško die Tafel), pisalo – kamenček pa je bilo *griffel* (nemško der Griffel).

Na začetku smo pisali vodoravne, poševne in ukrivljene črte na papirnate vrečke (škrniclje), ki smo jih naprosili v trgovinicah šolskega okoliša. Pri tem smo varčevali zvezke, ki so bili kasneje namenjeni za čistopis. Na vrečke smo pisali s svinčnikom.

V šolski omari so bili na posebni polici razstavljeni: papir, svinčniki, peresniki, peresa, zvezki, steklenica črnila in steklenica rdečila za popravo napak ter pivniki. Pivnik je bil posebne vrste papir, ki smo ga vložili v zvezek, ko smo začeli pisati s črnilom. Črnilo se ni takoj posušilo in se je zaradi nepazljivosti pogosto zamazalo. Pivnik smo prav zato takoj položili na napisano in črnilo se je posušilo. Zmazkov v zvezku je bilo vedno manj. Mnogi starši so le delno lahko poskrbeli za šolske potrebščine, tistim pa, ki tega niso mogli, jih je dodelila šola. V šolske klopi so bili vgrajeni *tintniki*, to so bili kozarčki, kamor so po potrebi nalivali črnilo. Za pisanje domačih nalog smo domov

Kopirni svinčniki ge. Mire Hiršel na razstavi Pišem, torej sem! (Foto N. Dolinšek)

odnesli stekleničko črnila. Le redke družine so pri nas imele črnilo doma. Spominjam se stare šolske sosede, ki je mojim staršem pokazala stekleničko z napisom *tinta* (nemško die Tinte). Črnilo je bilo blede, sosedi je ostalo v spomin na njeno šolanje, ko so izdelovali iz tako imenovanega *tintnega svinčnika* črnilo sami, saj ga v tedanjih prodajalnah še ni bilo.

Šole tedanjega časa so upoštevale priporočila, naj kupujejo šolske potrebščine v trgovinah »s prvovrstnim blagom za šolo«. Stanovska dolžnost zavednih učiteljev naj bi bila, da kupujejo potrebščine pri Banovinski zalogi šolskih knjig in učil v Ljubljani in v Učiteljski knjigarni v Ljubljani. Marsikateri pa so se vpisali tudi v Zadrugo državnih uslužbencev v Ljubljani. Plačali so vpisnino in si zagotovili popust: »Točna postrežba, konkurenčna cena, ob koncu leta ristorno in oddelek »Tudi za učiteljstvo«.²

Ko smo začeli pri lepopisu pisati v zvezek s črtami, smo najprej pisali s svinčnikom in se obenem naučili, kako položimo zvezek na klop, da bo pisava pravilna. Sedeti moramo vzravnano, pisalo je bilo usmerjeno proti desni rami. Pisanje s črnilom ni bilo lahko opravilo. Držati peresnik s peresom v predpisanem položaju je bilo za prvošolce kar utrudljivo in še pomakanja v črnilo smo se morali navaditi. Če je bilo na peresu črnila preveč, je kanilo na zvezek in nastala je packa. Vsaka packa je pomenila oceno 1, torej nezadostno.

Zvezke za lepopisje smo imenovali pisanke in so bile ogledalo šolarjeve tako imenovane »rednosti in čistoče«. Načrt lepopisja je omenjal tudi pisanje s cirilico;³ v naši dvorazrednici smo se z njo seznanjali v 3. in 4. razredu. Pri lepopisu smo najprej

² Ročni katalog 1939–40, str. 160.

³ Učni načrt I.–IV., r. I. 1926, str. 20.

pisali v zvezek *početnica*, potem pa postopoma v *lepopisnico* in *spisovnico*. Učni načrt je določal: »Pisanke s širšo linijaturo, z ožjo linijaturo in pisanke s pomožnimi črtami.«⁴ *Početnica* je imela med črtami širok presledek in smo vanjo zapisovali malo abecedo. Črke t, d in druge daljše, veliko abecedo, številke ter ločila pa smo pisali v *lepopisnico*, ki je imela med presledkom ob dveh črtah pri tretjini prostora pomožno črto. V zvezek *spisovnica*, kjer so bile črte z določenim presledkom, pa smo zapisovali predvsem v 4. razredu znamenite kraje, pesnike, pisatelje in pregovore takratnega predmeta lepopisa.

Ta predmet mi je ostal v spominu tudi zato, ker sem smela posedati popolnoma tiho ob mamini mizi, polni zvezkov, ter spremljati njeno delo učiteljice lepopisa. Uporabljala je določen rdeč svinčnik za korekture z imenitnim napisom *L. C. Hardimuth »Mephisto«*, ko pa so na trg prišla tako imenovana »peresa za novi pouk pisanja«,⁵ je *spisovnice* popravljala z rdečilom. Stalno mesto ob lepopisnih zvezkih na mizi je imel pravopis.⁶

V drugi tretjini 20. stoletja nam je poznavanje lepopisja koristilo. Marsikateri profesor v kranjski gimnaziji je zahteval razločno pisavo. Površno zapisane besede v naših izdelkih so naši takratni učitelji prečrtali, šteli kot napako in nam dijakom pripisali: »Pišite čitljivo!« Seveda je bila ocena ustrezno nižja.

V današnjih časih smo šolski predmet lepomis že pozabili. Pravilno in skrbno napisane besede pa so, posebno ob slovesnih dogodkih, še vedno izraz človekovih vrednot in lepega vedenja.

4 Učni načrt I.–IV., r. I. 1926, str. 19, 20.

5 Ročni katalog 1939–40: »Peresa brez znamke Redia niso prava peresa.«

6 Novi slovenski Breznik-Ramovšev pravopis, uveden po vseh šolah v Dravski banovini s šol. I. 1937/38 (zakon o banski upravi).